
két elbeszélés

HIVZI SULEJMANI

KÖDÖK

Amikor megszülettek, füst gomolygott.

Az elődök története: ezer évszázad. Egyesek azt mondják, még több. De mindegy. Amúgy sem tudni semmit. A fontos az, hogy Ajak a holnapban él, Jak meg a mában. Pedig együtt születtek. Egy órában. Egymással összenöve. Elválaszthatatlanul összenöve. Ketten egy testben: Jak és Ajak.

És szépen indult. Örömteljesen. Elégedetten növekedtek.

De...

— Miért rohansz előre, Ajak?!

— Én meg úgy látom, hogy te késel, Jak.

Az első felismerés. Egy kis szétválás.

Egy lépést tettek tovább. Azután:

— Téged az illúziók vonzanak, Ajak.

— Akarod mondani, az eszmények, Jak?

— Nem tudom, mi az, Ajak. De érzem, hogy valami előre húz. Egy kicsit kellemetlen...

— Furcsa, Jak!... Én meg azt érzem, hogy valami fékez. Sőt, gátol is.

A legszebb éveket éli együtt Jak és Ajak. Végül legénnyé serdültek. Egészséges, buzgó legényekké. Szerelmesek voltak az életbe.

Valahol találtak Gráciával. Milyen méltóságteljes járás! Milyen gyönyörű tekintet!... A vékony fátyol alatt — a szépség bősége.

— Ne légy közönséges, Jak!

— De hisz csak rápillantottam, Ajak.

— Igen, de szemtelenül, Jak.

Mégis szépen éltek ők: Jak meg Ajak. Csak egy kicsit dűnnyögtek. Marakodtak egymással. Mindegy, hogy a testük közös volt. És a szemük is.

— Nézd ezt a tülekedést, Ajak!... Gyere, szerezzünk valamit!

— Ne légy mohó, Jak!

— De kellemesebb lesz az életünk, Ajak!... Minek kínlódjunk?!

Ajak a messzeségbe nézett. Elmerülten... Elbűvölte valami, nem is hallgatott oda.

Nem egyesül az egyesíthetetlen: az élet a máért és az élet a holnapért. A rés egyre tágult közöttük.

Jak és Ajak azonban ismét szeretik egymást. És együtt élnek. Mind-egy, hogy még semmiben sem tudtak megegyezni.

Valahol megpillantottak egy nyomorultat.

— Segíteni kell neki, Jak!

— Ugyan már, Ajak!... Mi közünk másokhoz?

— Ne légy lelketlen, Jak!

Még sohasem értettek egyet. És sohasem mondták ki együtt: igen. Sohasem közösen: nem.

Jak rabolni indul. Ajak ellenkezik.

Jak hazudni próbál. Ajak megfeddi.

Jak meg akarja szegni ígéretét. Ajak nem egyezik bele...

Egyre nagyobb a nézeteltérés közöttük, pedig ők egy lény.

És mégis, továbbra is együtt mentek. Éveken át elválaszthatatlanul. Pedig zavarták egymást. És marakodtak is dühükben.

— Te ostoba vagy, Ajak!... Nem vagy igaz ember.

Ezúttal sem váltak külön. És ismét együtt mentek. Akarva-akaratlan. Mert a testük közös volt. És a szemük is.

Az élet pedig kellemes, szép. Ez a mai és az a holnapi is, mind a kettő vonzó, ha mentes a kínoktól és a nehézségektől.

— Nehezemre esik gyalog menni — mondta valahol Jak.

— Nem könnyű — tette hozzá Ajak.

— Lovagoljuk meg azt az alakot ott! Jobb lesz nekünk — javasolta Jak.

— Neki még rosszabb — vágta vissza Ajak.

— De furcsa vagy, Ajak!

— Ne légy igazságtalan, Jak!

Kínjában kitört:

— Te inkvizitor vagy, Ajak!

— Te meg egy goromba fráter, Jak. Csak a mának élsz.

— De mi az, hogy holnap? — jajdult fel. — A tegnapról már tudok.

— A holnap az élet, Jak.

Hatalmába kerítette a kétségbeesés.

— Te semmit sem látsz, Ajak!... Az élet ma van! Ma, Ajak!

— A ma dzsungel, Jak. Mikor fogod ezt megérteni?

— Te örült vagy, Ajak!... Nem megyek többé veled.

— Légy türelmes, Jak.

— Menj tőlem, komolyan mondom.

— Légy türelmes, Jak.

— Menj, érted?! Menj!

Ajak észrevette a gyűlöletet. És ettől elszomorodott. Sőt kétségbeesett. Végül is egy nagy-nagy kiábrándulás fogta el.

Sokáig hallgattak. És maguk elé meredtek a földre. És gondolkodtak. Gondolkodtak.

— Jól van, Jak!... Megyek!

Hangjában remegés. Szemében könny.
 Jak elszomorodott. Fájdalmat érzett. Végtelen magányt.
 — Mégis maradj, Ajak!
 — Nem, nem, Jak. Én elmegyek. Nélkülem könnyebb neked.
 — De így tönkre fogsz menni, Ajak... Maradj velem.
 — Nem, Jak. Jobb, ha elmegyek. Amúgy is meghalunk végül. A vég egyaránt szomorú.
 — Ne tedd ezt, Ajak. Legyünk ismét együtt. Jobb lesz mindkettőnknek.
 — Nem érdemes, Jak. A ma és a holnap nem mehet együtt. Én már látom.
 — De hisz ők egymás mellett vannak, Ajak. A holnap mindig mává lesz. Ez az igazi élet, Ajak.
 — Hogyhogy nem értesz meg, Jak?... Én nem akarok így, értsd meg már egyszer. Azt kívánom, hogy a ma holnap legyen. Csak a holnap az igazi szépség.
 Jak és Ajak nem egyezett meg. Akár az őseik, kezdettől fogva. Ajak folyton a holnapot szerette, Jak pedig a mát. És mégis...
 — Hallgatni fogok rád, Ajak. Biztosítalak erről. És eltökélten követni foglak, bármi is érjen bennünket... Legyünk együtt!
 És még egyszer elválaszthatatlanul elindult Jak és Ajak! És együtt élték az életet. És együtt vánszorogtak benne. És folyton veszekedtek, veszekedtek... a viszontagságokban, a megpróbáltatásokban. Még sok éven át.
 De — egy napon Jak torkon ragadta Ajakot. És szorongatta, fojtogatta. És ő eltorzult, elkékült. Végül erőre kapott, és utolsó erejével ellenállt. Kavarodás kezdődött...
 Végül — gyenge rándulás: Jak meggyilkolta Ajakot. És önmagát is vele együtt. Mert... a test közös volt. És az élet is.
 Ismét emelkedik a füst.
 A füstből — új Jak és Ajak keletkezik.
 Áll az öröm...
 Számos vidám évet éltek együtt. Azután megértek. És ismét szétszakadtak mára és holnapra. És ismét veszekedtek.
 Egy napon ez a Jak is megölte Ajakot.
 És ismét felemelkedett a füst.
 Belőle — a következő Jak és Ajak.
 Még egyszer kitört az öröm...
 Utána szomorúság.
 Azután füst.
 Majd öröm...
 Szomorúság.
 Füst.
 ...

ÁRNYAK A FEDÉLZETEN

—...Nem talál, uram, bizonyos hasonlóságot e zene és a tengeri hajózás között? Nem?... Kár! Én, látja, igen. Furcsa ezeknek a magyar cigányoknak a muzsikája. Elragadja, meghódítja az embert. Lám, most is úgy ringok benne, mint valami csónakban... Hisz önt is bizonyára

elkábitja ez a bő hangáradat, igaz? Én már szinte feloldódom a hömpölygő akkordoknak ebben a tengerében, uram. Szélfoszlok, a legkisebb részeimre... De már ön is érzi, hogy belemerülünk valami boldogságba. Hogy elernyednek az idegeink, hogy megnemesednek a gondolataink. Lám, csupa jósággá változtunk. Örökkévalóságra méltó jósággá, természetesen. És most az egész világ csak barátunk, barátunk, barátunk... Lám, uram, mégis olyan ez, nemde, mintha egy kirándulás lenne a csendes, széles, nagy tengerre? Mintha mégis egyezne egymással a kettő, nem? Persze, persze, furcsa a magyar cigányoknak ez a zenéje... És most? Vigyázzon most! Nem vagyunk-e máris a felkorbácsolt hullámok örvényében, uram? Hisz ez a szenvedélyes ütem olyan bolondul ragad magával, úgy felkavar és összevissza dobál bennünket!... Minden apró részünk, lám, megfeszül, megrövidül. Ó, ó, minden összesűrűsödik, tömörül bennünk... Milyen pokoli szenvedély! Nem érzi már, hogy össze kellene törnie mindent, ami a keze ügyébe kerül, uram, hogy ugrálnia kell?... Lát-e valami mást önmagán, önmagán, önmagán kívül?... Hát nem vihar ez, uram? Igazi vihar a reménytelen nagy tengeren... És mégis, mindez csak zene, természetesen. Ezeknek a magyar cigányoknak a kábitó zenéje. Átélt-e valaha is ilyen izgalmakat, uram? Bárhol és bármely tengeren? Vagy a szárazföldön, mindegy... Átélt vagy nem? Mégis átélt! Látom az arcán. Ön csak nem emlékszik rá. Igen, ön csak nem emlékszik rá.

— Szeret nézni, mondhatnám.

— Ó, igen!... De higgye el, uram, ez olykor nem különbözik a hu-nyorgástól. Csodálkozik? Pedig téved. Hisz látni fontos, nem pedig nézni! A fényképezőgép is tud valahogyan nézni. De lát-e valamit?... Szomorú dolog, uram, olyan szemmel nézni, amely nem lát. Szemmel, amely nem hatol át. Mert látni, az a művészet. Látni és nem nézni... Tágra nyitja a szemét? Ez izgat. És örömet okoz, higgye el. Ön, úgy látszik, látni is tud, uram. Elismeri, hogy nem egykönnyen tanulta meg. Hanem emlékszik-e valamire gyermekkorából? Hisz az ember akkor a leggyönyörűbb, amikor még fiú, ön is tudja. Bizonyára szerette a kis zászlókat és az egyenruhákat is, nem?... A dobpergés ütemére lépke-
dett, háborúsdit játszott.

— A világon minden kisfiú szeret így játszani.

— Igen, igen. A világon minden kisfiú szeret így játszani. Természe-
tesen valamikor én is kisfiú voltam. Játszottam és szerettem mindezt. Hallja csak: trampa, trampa, trampa, tramp! Brrr, brrr, trampa, tramp!... Igen, uram, gyermekkorom dobpergésének ez a visszhangja ma is a fülemben zúg. Valószínűleg önnél is így van, nem? És minden egykori fiúnál is, meg vagyok róla győződve. Nem is csoda! Mi egykor mindanyian csintalan kamaszok voltunk. Mindannyian egyfor-
mán játszottunk. Később azonban felnőttünk, persze. Legények let-
tünk, büszke harcosok... Ön talán volt valami háborúban is. Igen, igen, kétségtelenül volt valami háborúban. Tágra nyitja, látom, a szemét...
Úgy látszik, csodálkozik valamin. Tiszt volt valami háborúban, bizo-
nyára... És megölt valakit, bizonyára... Lám, félrenéz! Miért néz félre, ha...

— Nem szeretek erről beszélni.

— Szóval megölt valakit?

— Nem szeretek erről beszélni, mondtam már.

- De az istenért, miért titkolja!? ... Hová szökhetsz a szem a láncból?
- Mindenki gyilkolt.
- Hát persze. Mindenki gyilkolt. Íme, egy jó mentség.
- És ön? ... Sohasem volt valami háborúban?
- Ó, igen! Ó, igen! ... És nemcsak egyben.
- És talán ölt is?
- Megismétlem az ön szavait: mindenki ölt.
- Tehát zárt kör.
- Éppen azt akartam, hogy ezt mondja.
- Hát akkor nem túlságosan szomorú ez, mit gondol?
- Nemcsak szomorú, uram. Egy ilyen kiüttlanság a tragikum igazi tökéletessége. Ezért mondom önnek, ostobaság nézni csupán.
- Azt hiszem, eleget beszéltünk erről.
- De hát miért ne látnánk azt, amit nézünk, az istenért!? ... Én már negyven éve küszködök ezzel, higgye el. És erre, beismerem önnek, egy egészen jelentéktelen apróság készített. Nézze meg: egy egyszerű, sűrű író. Milyen jelentéktelenség! ... Egy darabka palavessző. És addig, uram, mégis csak néztem. És gögösen tapostam a földet, amely még hálásnak is látszott nekem, amiért taposom. Ó, ó, hogy mennyire nem látszik semmi a gögtől és az erőtől. Semmi, érti! ... A tábornokokról természetesen tudtam. És ők is tudtak rólam, természetesen. Valahol valami kis szám voltam nekik. Parányi tétel valamelyik kopasz vagy szép frizurájú fej katonai számításában, mindegy. És egy napon egyenruhává váltam. Közönséges katonai egyenruhává. Szürkévé vagy hamuszürkévé, ez már nem fontos. Hisz valamikor ön is mindenképpen egyenruha volt. És ölt. Hisz mindenfélét csinált, igaz? Nem érezte már többé, hogy mi a szörnyű, és minden közönséges és egyszerű volt számára. És fájdalmat okozott, uram. Teljesen nyugodt lelkiismerettel. És nem undorodott ettől. És nem gyötörte az, hogy ilyen esztelenül oltja ki mások életét ... Igen, és ma mégis azt mondja önmagának: ember. Azt akarja talán mondani, hogy a tábornokok parancsoltak, a katonák öltek. Bűnös tehát nincs. Mindenki szabályszerű. Mindez csak szolgálat volt, futószalagon ...
- Ön, gondolom, túlságosan szigorú.
- Először önmagam iránt, uram! ... Aztán meg boldog vagyok. Boldog azért, mert olykor joggal lehetek farkas. Akkor, amikor üldöznek, természetesen. És akkor vadul harapok. Véresen védekezem, hogy tudja ... Egyébként nyugodt vagyok. Szeretem a világot, és csak magamat eszem, amikor valamiért bűnös vagyok.
- Beismeri talán, hogy ez is fájdalom.
- Tagadhatatlanul, uram. De az enyém. Az enyém, és bennem van. Ettől senkinek semmije sem fáj.
- Az emberi elvek gyakran mégiscsak frázisok, azt hiszem, elismeri.
- Ó, uram, csak tudná, milyen nagy igazságot mondott ki! ... Csak azt nem tudom, hogy eléggé tudatában van-e ennek. Igen, igen, az elvek valóban frázisok, uram. Az emberek csak addig szolgálnak nekik, amíg számukra személyesen hasznosak. És ebben van, lám, a komédia gyökere.
- Folytatná-e a mesét az íróról?
- Érdeklí? ... Hisz vigasztalanul szörnyű, higgye el.
- Mégis, folytassa.
- Volt talán egy húgocskája, nem?

— Régen volt, amikor megölték.

— Katonák, ugye?

— Igen, pont ők.

— Mmm... igen, hanem... izé... Meséljen el valami részletet, ha emlékszik.

— Hát, nem tudok éppen sokat. Reggel volt, jól emlékszem. A várost felgyújtották. Sorra gyilkoltak. Megtorlás, mondták.

— Ó, ó, jobb, ha elhagyja, uram!

— Ön kérte, úgy gondolom.

— Igen, igen, de tudja, gyengék az idegeim.

— Sajnálom, de mégis, hallja csak: az írót a markában szorongatta...

— Ne mondja tovább, kérem.

— És iszonyúan sikoltozott, hogy megvédje anyját.

— Elég, elég! Nem hallgatom.

— Úgy látom, önt ez túlságosan felizgatja.

— Még mennyire, uram!

— Sikoltozott és belekapaszkodott a katonák zubbonyába, rácsimpszkodott a zsebükre...

— Hagyja abba ezt a kinzást!

— És végül átdöfve lehanyatlott. Lezuhant összetiport palatáblája mellé, amely egyetlenegy szóval volt teleírva: mama, mama, mama...

— Elég, könyörgöm!

— Az anyja pedig már halott volt.

Mintha a szék rúgta volna el magától, egy ugrással a hajókorlátnál termett. Az előtte elterülő végtelen térségben keresett menekvést, megnyugvást. Azután odalépett a másik is. Sokáig hallgattak egymás mellett. Végül sétálni kezdtek a hajó hosszában. Azután ismét leültek.

— Azóta, uram, igyekszem nem csak nézni. Valójában attól a naptól kezdve, amikor katonazubbonyom zsebében megtaláltam ezt a diákírónt. De nem álltam meg ennél. Akartam, hogy mások is lássák, ne csak nézzék, uram. És az emberek különcnek neveztek el, képzelje. S ami még rosszabb, azt kezdték suttozni, hogy bolond vagyok... Igen, uram. Ezt a suttozást hallottam magam körül. Pedig én, higgye el, nem vagyok bolond. Senkit sem támadok, még kevésbé sanyargatok. Egyedül csak kétszeresen adom vissza az ütést.

— Kérem, folytassa ismét az íróról.

— Úgy gondolom, mindent elmondtam.

— Hogyan?!... Nem hallottam a végét.

— Hát nem érti? Az írón az ön húgócskájáé volt.

— Mi?!... Ön ölte meg a kis Lilit?

— Nem én, uram.

— De hisz most mondta.

— A kis Lilit az egyenruha ölte meg.

— Ó, borzalom!... Hát az ember egyenruha, az ördögbe is?!

— Kifogásnak, igen, uram.

— Szörnyű, szörnyű!... Hallja, ön már undorító számomra! Ön gyilkos... és emellett cinikus is.

— És ön?... Sohasem ölt, ebben az utolsó háborúban, mondjuk?

— Harcos voltam.

— Védekezett? Vagy talán hódított?

— Egyenruhát viseltem.

- Egyenruhát viselt?
- Igen.
- Hahaha!... Ó, ó!... Hahaha!... Ó, haha...

Különös, szinte tébolyult nevetés fogta el. Nevetés, amellyel egyidejűleg zokog és mar. Kétségbeesett nevetés... És amikor végül megnyugodott hosszú, gyilkos pillantást vetett társára. Majd hozzátette:

— Keveset törődik a szavaival, uram. Túl keveset. Ez kétségtelenül csökkenti a tekintélyét, csak hogy tudja... Hogyan is nevezhetett engem gyilkosnak, amikor, lám, ön is az egyenruha mögé bújik?!... Ó, ó, milyen nevelésesen nyomorult is az ember, amikor róla van szó!... Hisz, uram, a gyilkosok vagy az emberek vagy az egyenruhák. A következeteséget talán meg kell őrizni. Az én Bememért nem az egyenruhát hibáztatom.

- Bemet mondott?!
- Ön talán ismerte?
- Nem, valami véletlen lehet.
- Mondana valamit?
- Miről?
- Erről a véletlenről?
- Apróság a háborúból.
- Szívesen hallanám.
- Semmi különös, higgye el. És nincs is kedvem hozzá.
- Mégis kérem.

— Hát jól van, végül is, elmondom, ha már akarja. Valami nehéz, szinte reménytelen menetelésen voltunk. Az emberek éhcsék voltak, át voltak fagyva. Egészen kimerültek. Tudja maga is, hogyan néz ez ki. És egyszerre csak — támadás! Nyomban lefeküdtünk a hóba, és harcba bocsátkoztunk. Egyik társam, látom, az előtte levő tuskóba lő. Képzeld, milyen támadás! Körülötte porzik a hó a golyóktól, ő meg a fehérségből kimeredő korhadt tuskóba lövöldözik. Hisz ez egy fa! — kiáltok oda neki. Nézz balra, onnan lőnek!... De hiába. Ő továbbra is görcsösen a tuskót lövi. Csak tudná, mennyire sajnáltam. Emellett alig tartotta magát egy szakadék szélén. Kétszeres baj, képzelje el. Végül megpróbáltam megközelíteni, hogy segítsek neki valahogy. Sajnos, nem értem el. Találat érte, és nyomban lezuhant a szakadékba. Ezután szörnyen feldühödtem. Dühösen harcba kezdtem a gyilkosával, és hamarosan elhallgattattam. Hallgassa csak meg ezt a részletet a levélből, amelyet nála találtam.

„...Tegnap mint valami kisfiú a munícióval játszottam, mama. Tegnap, amikor az ütközet előtt bőven kaptunk belőle. Azután géppuskám töltenytárait töltöttem, és rátok gondoltam. És mindjárt el is szomorodtam. Hogy mi mindenre nem gondoltam, mama. Képzeld, a muníció a tied volt. Abból a gyárból, ahol dolgozol. Olvasom rajtuk a PUP 505-öt, és a legrosszabbakat sejtem... Nem, nem vagyok gyáva, ne gondold. Csak szomorú vagyok az álmaim miatt, mama. Szomorú, mert... itt így mézáróljuk egymást. Rosszabbak vagyunk a farkasnál, hogy tudjad. Komolyan mondom ezt, mama. Hidd el, komolyan mondom...”

— De olvassa maga, az lesz a legjobb.

A reszkető kéz elfogadta a levelet. A tekintet nyomban futni kezdett sorról sorra. A papír egyre erősebben reszketett. Végül egy hosszú, félbeszakadt sóhaj jelezte a véget.

- Megölte a fiamat, uram. Így hívták.
- Lehetetlen, lehetetlen!... Ez valami másik Bem volt.
- Nem, nem. Efelől semmi kétség. Jól ismerem a kézírását. Ezenkívül a nevek is itt vannak. Valamennyiünk neve, akiket a levélben üdvözöl.

A vihar a víztömegeket hömpölygette. A hullámokat a hajó testéhez vágta, kettétörte, üdvözlésként a fenyegető éjhez. A hatalmas óceánjáró célja felé sietett. Az irány délkelet volt a csillagok szerint. A fedélzeten senki sem járt. Csak két titokban elszakadt árny vitázott epésen, miközben testük kellemesen heverészett az utasfülkében, és könyveket olvasott.

Hornyik György fordításai